

OBSAH

Úvod	9
1 Pojetí a cíl cizojazyčného vzdělávání	13
1.1 Vývojové trendy v cizojazyčném vzdělávání	13
1.2 Komunikační kompetence jako cíl učení se cizímu jazyku	16
1.3 Shrnutí a diskuze ke kapitole	22
2 Teoretická východiska	25
2.1 Příležitosti k učení	25
2.1.1 Kvantitativní pohled na příležitosti k učení	26
2.1.2 Kvalitativní pohled na příležitosti k učení	26
2.1.3 Příležitosti k učení ve výuce anglického jazyka	27
2.2 Řečové dovednosti	29
2.2.1 Koncept řečových dovedností v oblasti cizojazyčné výuky	29
2.2.1.1 Poslech	33
2.2.1.2 Mluvení	34
2.2.1.3 Čtení	36
2.2.1.4 Psaní	37
2.2.2 Koncept řečových dovedností v oblasti osvojování cizího jazyka	38
2.2.2.1 Recepce	38
2.2.2.2 Produkce	39
2.2.2.3 Interakce	40
2.2.3 Integrované pojetí řečových dovedností	40
2.2.4 Mateřský jazyk v cizojazyčné výuce	41
2.3 Shrnutí a diskuze ke kapitole	43
3 Stav poznání – výzkumy, metodologie a zjištění	45
3.1 Výzkumy komunikace a interakce ve výuce cizích jazyků – úvod	45
3.2 Přehled vybraných výzkumů	46
3.3 Přehled vybraných metodologických postupů (kategoriálních systémů)	50
3.4 Shrnutí a diskuze ke kapitole	51
4 Metodologie výzkumu	53
4.1 Východiska výzkumu	53
4.2 Cíle a otázky výzkumu	54
4.3 Výzkumný design	54
4.4 Přípravná fáze výzkumu	56
4.4.1 Výběr výzkumného souboru	56

4.5	Realizační fáze výzkumu	57
4.5.1	Popis zkoumaného souboru a sběr dat	57
4.5.2	Transkripce videozáznamů	59
4.5.3	Vytváření výzkumného nástroje – kategoriálního systému	60
4.5.4	Ověřování výzkumného nástroje	67
4.5.5	Kódování	70
4.5.6	Výběrová kvalitativní analýza	77
4.6	Shrnutí a diskuze ke kapitole	78
5	Výsledky výzkumu	79
5.1	Výsledky za celý soubor	80
5.1.1	Zastoupení jednotlivých kategorií v celém souboru	80
5.1.2	Zastoupení čtyř řečových dovedností	81
5.1.2.1	Řečové dovednosti ve výuce jednotlivých učitelů	82
5.1.3	Shrnutí výsledků za celý soubor	83
5.2	Analýza hodin z hlediska jednotlivých řečových dovedností	84
5.2.1	Příležitosti k poslechu	85
5.2.1.1	Poslech v hodinách jednotlivých učitelů	85
5.2.1.2	Poslech v průběhu vyučovací hodiny	86
5.2.1.3	Poslech samostatně a v integraci	91
5.2.1.4	Příležitosti k poslechu: shrnutí	94
5.2.2	Příležitosti k mluvení	95
5.2.2.1	Mluvení v hodinách jednotlivých učitelů	95
5.2.2.2	Mluvení v průběhu vyučovací hodiny	96
5.2.2.3	Mluvení samostatně a v integraci	98
5.2.2.4	Příležitosti k mluvení: shrnutí	99
5.2.3	Příležitosti ke čtení	99
5.2.3.1	Čtení v hodinách jednotlivých učitelů	100
5.2.3.2	Čtení v průběhu vyučovací hodiny	101
5.2.3.3	Čtení samostatně a v integraci	103
5.2.3.4	Příležitosti ke čtení: shrnutí	107
5.2.4	Příležitosti k psaní	107
5.2.4.1	Psaní v hodinách jednotlivých učitelů	107
5.2.4.2	Psaní v průběhu vyučovací hodiny	108
5.2.4.3	Psaní samostatně a v integraci	109
5.2.4.4	Příležitosti k psaní: shrnutí	112
5.3	Příležitosti k řečové recepci a produkci	112
5.4	Integrace řečových dovedností	115
5.5	Cílový (anglický) a mateřský (český) jazyk ve výuce anglického jazyka	119
5.6	Překlad ve výuce anglického jazyka	122

5.7	Vztahy mezi dovednostními kategoriemi a českým jazykem jako jazykem vyučovacím	123
5.7.1	Vztah mezi řečovými dovednostmi	123
5.7.2	Vztah kategorie český jazyk jako jazyk vyučovacím k řečovým dovednostem	123
5.8	Shrnutí a diskuze ke kapitole	125
Závěr		129
Summary		133
Seznam použité literatury		135
Seznam obrázků a tabulek		143
Příloha: Manuál pro kódovatele		145

V současné didaktice cizích jazyků je společným jmenovatelem teorie i výzkumu kategorie cíle, kterým je *komunikační kompetence*. Komunikační kompetence je v obecném smyslu způsobilost porozumět se v cizím jazyce, pokud možno adekvátně sociální situaci a s ohledem na interkulturní specifika. Aktuální problematika komunikace v interkulturním kontextu je tematizována také v českém prostředí (např. Průcha, 2009; Zerzová, 2011). Vedle interkulturního kontextu charakteristického pro povahu cizojazyčné komunikace v současnosti jsou důležitou problematikou konkrétní způsoby osvojování komunikační kompetence. Odpověď na otázku, jak přesně se vlastně lidé učí cizí jazyky, věda zatím nezná a nejspíš ani v blízké budoucnosti znát nebude. Předpokládá se, že existují určité společné prvky učení se mateřskému a cizímu jazyku, proto jsou poznatky o osvojování jazyka obecně (Průcha, 2011) vlivným zdrojem pro poznávání, jak se lidé učí cizí jazyky a jaký je optimální věk pro zařazení výuky cizích jazyků do kurikula (Najvar, 2010). V didaktice cizích jazyků jsou důležitým předmětem zkoumání také faktory podporující osvojování komunikační kompetence, a to zejména ve škole. Předpoklad, že jedna metoda může být vhodná pro všechny, nebyl nikdy potvrzen, proto je snaha o porozumění individuálním zvláštnostem a potřebám v učení se žáků v různých kontextech a nabídnutí alternativních možností pro různé podmínky vzdělávání. Jsou rozpracovávána témata učení se cizímu jazyku žáků se specifickými vzdělávacími potřebami a otázky individualizace a diferenciací ve výuce cizích jazyků na základě učebních stylů žáků (Hamišová, 2010), problematika strategií učení se cizímu jazyku (Vlčeková, 2010), autonomie v procesu učení a vyučování (Janšková, 2005) nebo problematika chyby ve vztahu k učení se cizím jazykům (Ondráková, 2005).

Požadují-li dnes kurikulární dokumenty (ve vzdělávacím oboru Cizí jazyk; RVP ZV, 2007) důraz na komunikaci a rozvíjení *komunikační kompetence*, vyvolává to otázku,